

Valentová, Veronika

Italské experimentální divadlo posledních let

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Q, Řada teatrologická. 2002, vol. 51, iss. Q5, pp. 120-123

ISBN 80-210-2986-2

ISSN 1214-0406

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/114494>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ITALSKÉ EXPERIMENTÁLNÍ DIVADLO POSLEDNÍCH LET

Stručný přehled na základě knihy Stefanie Chinzari a Paola Ruffiniho *Nuova scena italiana – Il teatro dell'ultima generazione* (Roma, Castelveccchi Editoria e Comunicazione, 2000, 231 s.)

Informace o současném italském divadle jsou českému čtenáři či divákovi zprostředkovány velmi zřídka. Mezi jediné prameny posledních desítek let patří pouze *Slovník světových dramatiků – italské autoři* Zdeňka Digrina (Praha, Divadelní ústav 1983) a studie *Italské divadlo z rychlíku* téhož autora (in: *Dramatické umění* 89, č. 2). Roztroušené poznatky lze nalézt ve slovnících světového divadla, mimo jiné také v nedávno vydaném *Slovníku divadelní antropologie* Eugenia Barby a Nicolý Savareseho (Praha, Nakladatelství Lidové noviny a Divadelní ústav, 2000), ale tím je u nás otázka současného italského divadla téměř vyčerpána.

V březnu předminulého roku se v Itálii objevila kniha divadelní kritičky a novinářky Stefanie Chinzari a divadelního kritika Paola Ruffiniho *Nuova scena italiana – Il teatro dell'ultima generazione (Nová italská scéna – Divadlo poslední generace)*, jež částečně navazuje na dílo Oliviera Ponte di Pina *Il nuovo teatro italiano 1975 – 1988* (Milano, La Casa Usher 1988) a zabírá se italskými experimentálními divadelními aktivitami převážně osmdesátých a devadesátých let. Prostřednictvím biografii nejznámějších a nejúspěšnějších společností se autoři snaží pojmenovat estetické a jazykové vyjádření divadla poslední generace.

První kapitola se vrací ke kultovním skupinám, jejichž činnost zasahuje až do dnešní doby. Patří mezi ně seskupení *I Magazzini*, které založili roku 1972 Federico Tiezzi, Sandro Lombardi a Marion D'Amburgo pod názvem *Il Carrozone (Maringotka)*. Roku 1980 změnila jméno na *Magazzini criminali* a od roku 1985 vystupuje pod dnešním názvem. Jejich způsob vyjadřování je od počátků ovlivněn Antoninem Artaudem, new dance a scénickými reformami Gordona Craigha. Silný důraz kladou na vizuální stránku a na rytmus a od devadesátých let se orientují na textovou stránku a na divadlo poezie.¹

Dokladem toho byl především projekt věnovaný *Božské komedii* z roku 1991, přepracovaný třemi současnými básníky Edoardem Sanguinetim, Mariem Luzim a Giovannim Giudicim. Podnázvy jednotlivých částí – *Komedie pekla – dantovské převlečení, Očistec – noc omývá mysl, Ráj – proč mě ovládlo světlo východní hvězdy* – určoval jejich scénickou podobu, přičemž velký důraz byl kladen na rytmus a metrický řád. V posledních letech *I Magazzini* vytvořili in-

¹ Sandro Lombardi: „... vždy mě oslňoval orfický rozměr poezie, její temná a magická stránka, kvůli níž evokuje recitace nahlas – nezávisle na racionálním pochopení významu – smysl a dovoluje pochopení ve vyšší sféře. Vždy mě fascinovala myšlenka poezie jako jazyka, jenž v sobě zahrnuje několik jazyků – jazyků zvuků, smyslů a prostředí.“

scenace *Oidipus a Kleopatra* (1996), *Dva nářky* (1998) a momentálně kočující s Čechovovým *Strýčkem Váňou* (2000) a Shakespearovým *Hamletem* (2001).

Dalším experimentálním souborem je skupina multimediálního výzkumu *Krypton*, založená roku 1982 režisérem Giancarlem Cauterucciem. Snaží se o spojení rocku a umění, divadla a filmu. Jejich osobitým rysem je vytváření speciálních projektů pro konkrétní místa: například *Blazing universe* (1982) pro Piazzale Michelangelo ve Florencii nebo *Elektrické měsíce* (1985) pro Versiliánský les. Jedním z jejich posledních projektů je prozatím Pinterův *Strážce* (1999).

Výrazný umělec na poli experimentálního divadla Giorgio Barberio Corsetti, absolvent Umělecké akademie Silvia D'Amica v oboru režie a herectví, založil roku 1975 spolu s Markem Solarim a Alessandrou Vanzi soubor *La Gaia scienza*. O deset let později jej rozdělili na *Compagnia teatrale Solari – Vanzi* a *Compagnia teatrale Giorgio Barberio Corsetti*. Druhá jmenovaná společnost začala spolupracovat s audiovizuálním *Studio Azzuro* v Miláně a z této kooperace vznikají experimentální inscenace, často založené na spojení scény, televizních obrazovek a téměř akrobatických hereckých výkonů. Za vrchol jejich tvorby bylo považováno *Houslové dřevo* (1990), adaptace Kafkovy *Ameriky* (1992) a *Procesu* (1999) a nedávná Shakespearova *Bouře* (1999). V tomtéž roce získal Corsetti ocenění na benátském Biennale.

Teatro Valdoca vzniklo v Ceseně roku 1983 na popud dvou studentů architektury Cesara Ronconiho a Mariangely Gualtieri². Jde o zvláštní druh rituálního „primitivního“ divadla, využívajícího kameny, rákosy, železné kusy a sošky, a uctívajícího posvátnost těla a slova. U italské kritiky i u diváků měla úspěch především trilogie *Předkyně* (1991 – 1993), jež byla o rok později oceněna. Roku 1995 vytvořili projekt fyzického divadla *Hlavní oheň*, v němž vystupuje 19 tanečníků oblečených do kůží. Zatím nejnovější inscenací je *Malý Parsifal* (1999) s hercem Daniem Manfredinim.

Společnost *Le Albe* založili roku 1983 Marco Martinelli, Ermanna Montanari, Luigi Dadina a Marcella Nonni. Jejich tvorba je ovlivněna antickým divadlem a africkou kulturou. Svou tvorbu považují za divadlo „masa“, divadlo, kde herci „ukazují své rány“. Ve svém manifestu mluví o divadle „polititttttickém“ – se sedmi „t“, zcela odlišném od politického programu foovského typu. Roku 1994 například přepracovali Aristofanovy *Ptáky*, o tři roky později vytvořili inscenaci o čarodějnické ženě *Lus*, adaptovali Jarryho Krále Ubu pod názvem *Poláci* (1998) a od roku 2001 připravují nový projekt podle Boiardova *Zamilovaného Rolanda*.

Teatri uniti, kolektiv lidí, kteří spolu žijí, setkávají se a vytvářejí také filmy (zatím poslední – *Divadlo války* – byl natočen roku 1998 na základě inscenace o válce v Bosně) vznikl roku 1987 ze tří menších skupin (*Falso movimento* režiséra Maria Martona, *Teatro studio di Caserta*, *Teatro dei mutamenti*). Jde o politické divadlo čerpající z antických pramenů. Roku 1987 přepracovali Sofoklo-

2 Část citace z jejich programového prohlášení zní: „Každé místo, i prokleté, špinavé a deprimující, má svá tajemství. A divadlo je představováním tajemství...“

va *Filokteta*, na počátku devadesátých let vytvořili projekt – partituru, rapsodii nezveřejněných fragmentů, meditací a svobodných hlasů s názvem *Rasoi* (1991). Za jednu z vrcholných inscenací jsou dodnes považováni *Cikáni* (1993) podle Vivianiho, v režii Toniho Servilla.

Marcido Marcidorjs a Famosa Mimosa jsou divadelní seskupení mladých lidí, které výrazně ovlivnil „schizofrenický“ přístup slavného, o generaci staršího, divadelníka Carmela Bene. Vznikla roku 1985 v Turíně a jejich východiskem je absolutní slovo, přesná choreografie a výrazné expresivní bílé líčení podtržené přehnanou mimikou. V osmdesátých letech přepracovali Genetovu hru pod názvem *Služky, tanec války* (1986), v režii Marka Isidorioho, Aischylovu hru pod jménem *Turnaj: Agamemnon* (1988) Colodiho *Pinocchia* či Beckettovy *Happy days in Marcidos field's* (1997) a od roku 2000 připravují projekt *Zcela v kruhu (nové potvrzení světa Suzie Wongové)* podle díla Gengise Khana.

V první kapitole své knihy se autoři také okrajově zmiňují o některých výraznějších osobnostech, jako jsou Moni Ovadia a Leo de Berardinis, o skupině herců – vypravěčů z turínského *Teatro Laboratorio Settimo* (Gabriele Vacis, Marco Baliani, Laura Curino, Franco Scaldati, Marco Paolini, Eugenio Allegri a Mariella Fabris), o společnosti Pippa Delbona či hereckých produkcích Lucy Ronconiho.

Další část studie je zcela věnována společnosti *Societas Raffaello Sanzio*, jež byla založena roku 1981 dvěma sourozeneckými páry: Claudií a Romeem Castellucciovými a Chiarou a Paolem Guidiovými v Ceseně. Vznikla jako opozice estetiky souboru *I Magazzini*, s novým přístupem k jazyku a s obdivem k vědeckým objevům. Žijí ve společné komunitě, jsou ovlivněni Bertoldem Brechtem a fascinováni byzantským uměním. Svou tvorbou vystupují proti perspektivě. Nejznámějším se stal jejich projekt *Hamlet – naléhavá povrchnost smrti měkkýše* (10. 1. 1992 v Ceseně), jenž údajně radikálně změnil vývoj italského experimentálního divadla. *Hamlet* přišel se zcela novou myšlenkou scény, s odlišným vztahem k divákovi, zostřením hereckých kreací, a to ve chvíli, kdy tvůrcům připadal celkový stav divadla prázdný, zbytečný a hloupý. Podle slov režiséra Romea Castellucciho se pokusili proměnit slova ve hmotu, vytvořit absolutní a uzavřený prostor bez zvuků a světla a vyjádřit pravdu jen prostřednictvím hercova těla. Po dlouhém hledání objevil pro titulní roli Paola Tontiho. Inscenace vychází z myšlenek knihy Bruna Bettelheima *Prázdná síla*, pojednávající o autistických dětech, jelikož v Hamletově chování a osobnosti vidí tvůrci problém čistého autismu. Pro jednotlivá představení volili symetrické místnosti a divadelním sálům se záměrně vyhýbali.

Po *Hamletovi* následovaly například inscenace *Masoch* (1993), *Kepler* (1995), *Oresteia (organická komedie?)* (1995) či *Geneze. From the museum of sleep* (1999). Velkou část své tvorby a činnosti věnovala *Societas Raffaello Sanzio* také aktivní práci s dětmi a dětským projektům.

Třetí část knihy se dotýká generace devadesátých let, po letech šedesátých a sedmdesátých „třetí vlny“ experimentálního výzkumu. Z nepřeberného množství skupin alternativního divadla, vznikajících a zanikajících v průběhu poslední desítky let v celé Itálii, se pozastavuje pouze u těch, které už svoji osobitost a originalitu dokázaly: Skupina *Motus*, založená roku 1991 a orientující se na

nedivadelní prostory (jako jsou například veřejné prádelny), *Gruppo di lavoro Masque teatro*, působící od konce osmdesátých let, považované za „divadlo architektury“ appiovského typu a pracující ve zvýšené míře s videem, *Fanny & Alexander* z roku 1992, opět ovlivněná poetikou Carmela Bene, divadelně-taneční skupina *Accademia degli artefatti*, *Teatrino Clandestino*, zdůrazňující vizuální stránku svých divadelních produkcí, *Teatro del Lemming*, *Segnalemoss*, *Aenigma*, *Terzadecade*, *Prima materia*, *Grad Zero teatro*, *La Nuova Complesso Camerata*, *Rossocinabro*, *Studio di Scandicci* či společnosti nového tance *Sosta Palmizi*, *Compagnia Virgilio Sieni Danza*, *Compagnia Enzo Cosimi* a *Kinkaleri*. Tedy základny divadelníků, jež se snaží o zcela novou poetickou éru, neovlivněnou minulým divadlem, kteří záměrně ničí stopy vyšlapané společností *I Maggazzini*, *Teatri uniti* či Georgiem Barberiem Corsettim a vytvářejí nový divadelní kodex. Pozornost je věnována obzvláště létům 1996 – 1999, která radikálně změnila organizaci divadla tohoto typu.

Poslední kapitola se zamýšlí nad divadelním jazykem, scénou, úlohou mýtů, rituálů a zvuků experimentálních souborů poslední generace a za ní následuje dosud nezveřejněný soupis všech inscenací a videozáznamů a přehled významných pravidelných festivalů a přehlídek.

Autoři knihy *Nuova scena italiana* přinášejí základní informaci o současném dění bez jakýchkoliv velkých shrnutí a rozborů. Jelikož si uvědomují neukončenost poslední vývojové etapy jmenovaných alternativních skupin, nepokoušejí se ani o načrtnutí jejich dalšího možného směřování.

Ačkoliv je studie velkým přínosem především pro italskou teatrologii, její případný překlad do češtiny by mohl inspirovat i nejmladší generaci našich divadelních tvůrců a teoretiků.

Veronika Valentová

ZINAJDA NIKOLAJEVNA GIPPIUSOVÁ (1867 – 1945)

Bibliografický soupis základní literatury

Poezie a próza

Гиппиус, З. Н.: *Алый меч. Рассказы*. (4-ая книга, изд. М. В. Пирожкова), С. – Петербург 1906.

Гиппиус, З. Н.: *Дмитрий Мережковский*. Париж 1951.

Гиппиус, З. Н.: *Живые лица*. (Выпуск первый), (*Мой лунный друг /о Блоке/ – Одержимый /о Брюсове/ – Маленький Анин домик /Выругова/*, Издательство „Пламя“, Прага 1925.

Гиппиус, З. Н.: *Живые лица*. (Выпуск второй), (*Задумчивый страничник /о Розанове/ – Отрывочное /о Сологубе/ – Благоухание седин /о многих/*, Издательство „Пламя“, Прага 1925.